

„Hneď po bombardovaní sa regulácia nájomného zdá byť v mnohých prípadoch najúčinnjšou doteraz známou technikou ničenia miest.“

- Assar Lindbeck

Editorial

Richard Ďurana

Začalo leto. Okrem extrémne horúceho počasia nám kropaje potu spôsobuje nielen naša vláda, ale aj európski úradníci. Tým v Európskej centrálnej banke sa darí pretrvávajúcou politikou nízkych úrokových sadzieb „kaziť“ euro do takej miery, že dolár bude čochvíľa silnejší než spoločná európska mena. Inflácia, ktorá je hlavne dôsledkom expanzívnej monetárnej politiky ECB a nezodpovednej fiškálnej politiky, sa do krajín eurozóny prelieva rôznym tempom a u nás pozorujeme jednu z najvyšších. Novinári nám často posielajú otázky, **čo s tým môžeme robiť**. Stručná a jednoznačná odpoveď je – vôbec nič. Ak teda za realistickú možnosť nepovažujeme apel občanov za škrtanie vo vládných výdavkoch. Skúste si spolu so mnou predstaviť protest zodpovedných rodičov pred parlamentom za nižšie rodinné prídavky. Jednou z ilúzií, ktoré sú masívne rozšírené v slovenskej spoločnosti, je, že nás politici pred infláciou dokážu bezbolestne uchrániť. To ale nejde. Inflácia je ako choroba, a pri chorobe každý pacient trpí. Vláda krátkodobo môže vyvolať ilúziu, že formou dávok pomôže obyvateľstvu infláciu zvládnuť, avšak o čom už nehovorí, sú skryté náklady týchto (bohužiaľ plošných) dávok, ktoré budú musieť byť kompenzované buď škrtmi v iných výdavkoch štátu (chudák zdravotníctvo a školstvo!) – a to vieme, že politici robia neradi, a teda pristupujeme k „alebo“, a tým je zvyšovanie daní s negatívnym dopadom na budúci ekonomický výkon hospodárstva. Všetko toto sa deje napriek vyššiemu výberu daní, než bol plánovaný. Je za tým, samozrejme, rast cien, nie rastúca produktivita. Nutkanie rozdávať a byť za pekného je však neodolateľné. Pritom len ekonomický rast a zvyšovanie produktivity môže z dlhodobého hľadiska dostať slovenské verejné financie do udržateľných čísiel. Zvyšovanie daní by sa mohlo dostať na stôl až po vyčerpaní možnosti úspor. Ale žiadne návrhy na šetrenie a signifikantné úspory nevidíme. Roky voláme po personálnom audite verejnej správy, ten sa však ani nezačal.

A tak jedným z populárnych „stolčekov prestri sa!“ ostávajú napríklad tzv. sin taxes, alebo po slovensky dane z hriechu. Je pritom jedno, že môže ísť o charitatívnu tombolu, športku či stávky na víťazstvo v prezidentských voľbách. Keď ich politik neinformovanej verejnosti artikuluje ultimátne ako spôsob boja proti závislostiam a gamblingu, diskusia je ukončená.

Podobne ako pri iných typoch daní z hriechu môžete zabudnúť na earmarking, ergo použitie výnosu dane na eliminovanie spoločenských nákladov zdaňovanej negatívnej externality. Ani nehovoriac o ďalších negatívnych nezamýšľaných následkoch, ktoré popisujeme v novej publikácii *Hazardné hry: stolček prestri sa*.

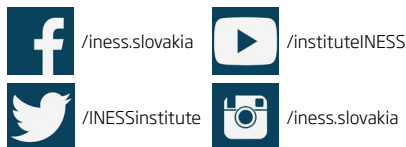
Slovné spojenie „fínsky model“ sa stalo vo verejných diskusiách o reforme vzdelávacieho systému na Slovensku mantrou, ktorú sa nepatrí spochybňovať. Etalón prístupu, ktorú by sme mali replikovať, počúvate z každej strany. O čom sa až tak nehovorí, je klesajúci trend výsledkov fínskych žiakov a mnohé ďalšie problémy, ktoré sa vo fínskom vzdelávaní objavujú. Popisujeme ich v novej publikácii *Fínsky sen – Ako sa poučiť z fínskych chýb a skutočne reformovať školstvo*, kde okrem popisania rizík a výsledkov monokultúry vo vzdelávaní a centrálného riadenia prezentujeme aj alternatívy vedúce k inovatívnejšiemu vzdelávaniu s vysokou vnútornou dynamikou pri imitovaní dobrých postupov a odmietaní nesprávnych.

Počas minulého mesiaca sme publikovali aj novú publikáciu *Dáta v globálnom zdravotníctve*. Zdravotníctvu sa venujú aj ďalšie texty v tomto čísle a s potešením píšem, že sme oživilí náš diskusný neformálny formát **#ekonomickereci**, kde na 21. pokračovaní na tému „Kto nás ošetrí?“ diskutéri rozoberali jednu z kľúčových výziev (nielen) slovenského zdravotníctva.

Prajem vám príjemné letné, no stále inšpiratívne čítanie!

Richard Ďurana

www.iness.sk/podpora

Mesačník
MARKET FINESSE vydáva:

INESS - Institute of Economic
and Social Studies
Na Vršku 12
811 01 Bratislava

tel.: +421-2-5441 0945
e-mail: iness@iness.sk

Obsah

Prietokový sociálny ohrievač	3
Jedna nabíjačka vládne všetkým	3
Aj americkí lekári sa mýlia	4
Potrebujeme McDonald's vo vzdelávaní	5
Slovensko by sa malo uchádzať nielen o ukrajinských, ale aj ázijských zdravotníkov	7
Ako stabilizovať dieru v zdravotníctve	8
Ktoré technológie pomôžu s nedostatkom zdravotníkov	9
Pokrok, ktorý si zaslúži povolenie	10
Ako to nerobiť - zákaz spaľovacích motorov	11
Nové publikácie	13
Hazardné hry: stolček prestri sa	13
Fínsky sen: Ako sa poučiť z fínskych chýb a skutočne reformovať školstvo	14
Dáta v globálnom zdravotníctve	14
Podujatia	15
Ekonomické reči #21: Kto nás ošetrí?	15
Seminár pre novinárov: Hazardné hry - stolček prestri sa	15
Seminár pre novinárov: Fínske školstvo bez pozlátka	16
UTX0.22 - Otvorená komunitní kryptoměnová konference	16
Stretnutie s vedúcimi pracovníkmi členov zväzu v Agroinštitúte Nitra	16
Ekonkvíz: Učiteľská súťaž má svojich víťazov	16
Vlogy a podcasty	17
Cena štátu	18
INESS publikácie	19
INESS knihy	19

Prietokový sociálny ohrievač

Martin Vlachynský

Rada pre rozpočtovú zodpovednosť zverejnila zaujímavý graf. Presne v eurových hodnotách ukazoval, že z nového „inflačno-rodinného“ balíčka najviac dostane stredná trieda, najmenej chudobní. Zaujímavý bol tým, že konečne na číslach ukázal niečo, čo mnohí dávno vieme – nezmyselnosť dnešného „sociálneho“ štátu.

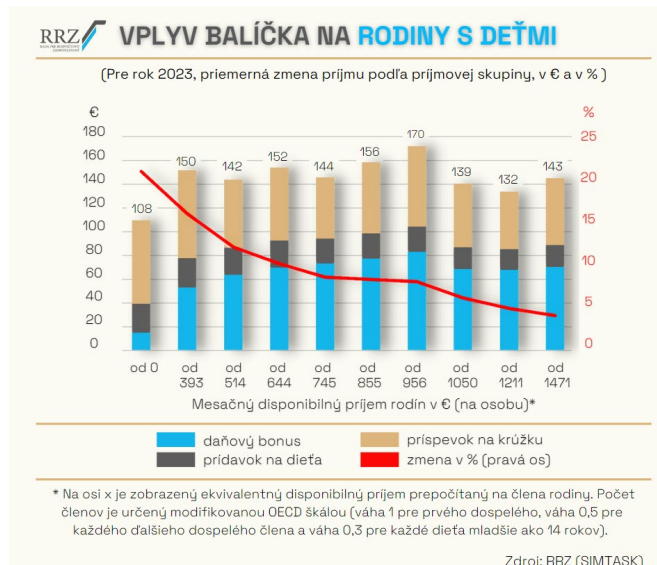
Sociálny štát je voličom predávaný ako záchranná sieť v ťažkých situáciách, keď väčšina ľudí, ktorá je v pohode, podporí menšinu ľudí v núdzi. Nie je to nič iné, len znárodnená časť sektoru klasického poistenia. Tam sa tiež väčšina vodičov poskladá na škody tomu, kto havaruje. Môžeme sa baviť o tom, prečo spoločnosť túto poistnú úlohu zverila do rúk politikom, ale ekonomická logika pomoci menšine tam je.

No takto v skutočnosti už sociálne systémy západných welfare štátov nefungujú. Vráťane Slovenska. Nemáme tu reálny sociálny systém, kde sa väčšina skladá na menšinu. Na dávky v hmotnej núdzi vyplatíme zhruba tretinu toho, čo ide na plošné prídavky na deti. Sociálny systém je v skutočnosti neefektívny sociálny prietokový ohrievač, v ktorom najviac dávok dostáva stredná vrstva – a tá si ich aj platí. Inými slovami, z jedného vrečka vám sociálny štát zoberie 100 eur. Cestou sa 10- 20 eur stratí, čiastočne v platoch úradníkov, ktorí tie peniaze vyberajú, presúvajú a potom vyplácajú, čiastočne obyčajným ukradnutím. Zvyšných 80 eur vám štát vráti do druhého vrečka vo forme nejakého poukazu, služby či dávky. Ekonomický nezmysel.

Takýto systém je obrovským plytvaním, ale ako bonus nesie so sebou ďalšie problémy. Generuje kultúru nárokovateľnosti, v ktorej aj zdraví ľudia s priemerným platom nadobúdajú pocit, že majú vrodene právo na všetky možné dávky. To zvyšuje závislosť na štáte a politikoch. Štát vám do druhého vrečka vráti časť toho, čo vám zobral – ale len keď splníte jeho podmienky. Výsledkom je rastúce zdanenie, verejný dlh, inflácia a váš nižší blahobyt. Každé dodatočné euro vybrané na daniach len posilňuje tento mechanizmus a posúva spoločnosť k ekonomickej priepasti.

No najsmutnejším výsledkom takého prietokového sociálneho ohrievača je dopad na tých, čo pomoc naozaj potrebujú. Sociálna politika je smerovaná na masu voličov, nie na odkázaných. Ťažko chorí, osamelé matky a dôchodcovia, či vojnoví utečenci sú na vedľajšej koľaji. V systéme, kde všetci

dostanú všetko, oni nemajú šancu dostať dost. Na konci dňa je to nakoniec ten nenávidený trh v podobe rôznych neziskoviek, rodinných príslušníkov a jednotlivcov, ktorí tvoria ten skutočný sociálny systém.

Zdroj: RRZ

HN, 20.6. 2022

Celý komentár si tiež môžete [vypočuť ako audio](#) v rámci našej série podcastov **INESS do UCHA**.

Tešíme sa na vašu priazeň aj na tomto kanáli!

Jedna nabíjačka vládne všetkým

Martin Vlachynský

Pred časom preletela médiami správa o tom, že EÚ donúti výrobcov elektroniky používať jednotnú koncovku pre nabíjačky, konkrétne USB typu C. Verejnosť takmer jednohlasne odľúkla: „No konečne! Menej káblov v zásuvke!“

Bohužiaľ, pre mňa to bolo smutným potvrdeným nepekného smeru, ktorým sa ubera EÚ, a potvrdením verejnej ignorácie vplyvu trhov na inovácie. Prvým problémom je extrémny paternalizmus bruselských úradníkov. Rozdielne koncovky

nabíjačiek sú neexistujúci problém. V realite už dávno prebehla značná konvergencia technologických riešení (väčšina zariadení má USB-C). A tí, pre ktorých životnú pohodu je dôležité mať jeden typ nabíjačky, si môžu celú domácnosť vyskladať zo zariadení, ktoré používajú jednotnú nabíjačku. Prípadne využiť niektoré z kvanta päťcentových trhových riešení v podobe rôznych multinabíjačiek, káblov či redukcií.

Tento nápad nevznikol vďaka prameňu filantropie, ktorý by vyvieral rovno na Schumannovom námestí. Vznikol preto, že sme umožnili desiatkám úradníkov regulovať naše životy. Oni sa pochopiteľne chcú zapáčiť, a budiť dojem užitočnosti. A tak sa ako stádo kobyliiek presúvajú z témy na tému. Len miesto zožrania listov naopak listy pridávajú - do zákonníkov.

Je to zbytočné a je to drahé. Ale je to aj škodlivé? Áno, pretože to zasahuje do krehkého ekosystému inovácií. V nich prebieha evolučný proces. Tisíce a milióny vynálezov, nápadov, zlepšovák a mutácií existujúceho, sa každý deň vydá hľadať obživu na trh. Niektoré inovácie sa uchytia, ich línia zosilnie a stanú sa významnými. Väčšina skôr či neskôr zahynie. Hynú aj staré osvedčené produkty, aby urobili miesto novým.

Problém je, že nikto nevie kto, kedy, kde a ako. Práve svet elektroniky je plný príkladov. Od slávneho výroku „Nie je žiaden dôvod chcieť počítač doma“ istého inžiniera z MIT, sme sa dopracovali k súťaži medzi laptopmi a smartfónmi.

Áno, maľovať temnú budúcnosť inováciám vďaka regulácii nabíjačiek by bolo prestrelené. Nakoniec, EÚ je vo svete technológií už dlhšie vo svete druhoradým hráčom. Druhoradým aj vďaka tomu, že nemá zábrany pod infantilnými zámienkami (argument o zbytočnom odpade radšej ani neskúšajte) zregulovať každú drobnosť vo vzťahu medzi výrobcou a zákazníkom. No keď sa od nabíjačiek presunieme k tomu, ako sa EÚ (s podobne jalovými argumentami) chystá zásadným spôsobom zasiahnuť do fungovania svetových digitálnych technologických lídrov na Európskom trhu (ale napríklad aj automobiliek, stavebníctva, energetiky...), vyvoláva to vo mne seriózne obavy o našu budúcnosť.

HN, 4.7.2022

Celý komentár si tiež môžete [vypočuť ako audio](#) v rámci našej novej série podcastov **INESS do UCHA**.

Tešíme sa na vašu priazeň aj na tomto kanáli!

Aj americkí lekári sa mýlia

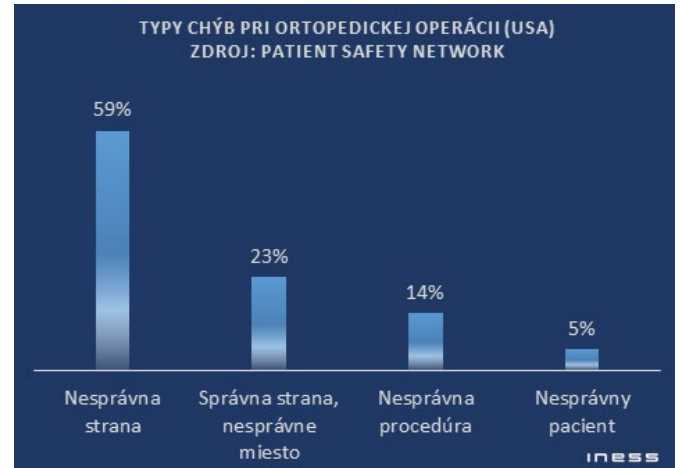
Martin Vlachynský

Incident s amputáciou nesprávneho oka pacienta vyvolá zimomriavky asi v každom z nás. Takáto chyba patrí do kategórie „never events“, teda udalostí, ktoré by sa za žiadnych okolností nemali stať - operácia na nesprávnej strane, nesprávnom mieste, nesprávneho pacienta alebo nesprávnym spôsobom. Napriek tomu sa stávajú.

A budme féroví, nielen na Slovensku. [Staršia štúdia \(2006\)](#) z USA odhadla ich výskyt v krajine na 1:112 000 operácií. [Viac ako polovica prípadov](#) (dáta z ortopedie) je nesprávna strana pacienta či orgánu (ľavá-pravá).

Niektorí by intuitívne z takýchto chýb obvinil najmä začínajúcich lekárov. No podľa (opäť amerických) dát, len štvrtina chybujúcich chirurgov mala [menej ako 40 rokov](#). Riziko chyby je rozdelené nerovnomerne po jednotlivých špecializáciách. Podľa rovnakého zdroja, až 25% neurochirurgov počas kariéry aspoň raz operuje nesprávne miesto, čo je dané náročnejšou identifikáciou správneho miesta na chrbtici, než napríklad na nohe.

Aby sa takýmto chybám zabránilo, vznikajú protokoly, teda zoznamy povinností pred operáciou. [Jeden príklad](#) je od The Joint Commission, americkej organizácie akreditujúcej poskytovateľov zdravotnej starostlivosti. Obsah by sa dal zhrnúť pod slová „označ“ a „komunikuj“. Okrem iného požaduje vykonanie „time-out“ tesne pred samotným zákrokom, kedy sa celý tím na sále musí zastaviť a každý jeden člen tímu potvrdiť, že majú na stole správneho pacienta a idú zasiahnuť správne miesto na správnej strane a so správnou procedúrou.

Jedna vec je zmeniť postupy, druhá vec je zmeniť prístup. [Prieskum](#) medzi anglickými chirurgami z roku 2005 ukázal zvýšenie predoperačného značenia miesta z 48 % na 85 % po zavedení guidelines, no konštatoval značné rozdiely medzi špecializáciami. Ani time-out [nie je všemocný](#), pokiaľ sa zmení len na formálny súhlas celého tímu.

Čo s tým

Ľudské chyby sa budú diať vždy. S takýmto konštatovaním sa ale nemožno uspokojiť. Každá inštitúcia by mala zbierať spätnú väzbu a hľadať spôsoby, ako riziko chyby neustále znižovať. To v praxi znamená:

1. Zbierať relevantné dáta na lokálnej (poskytovateľ) aj národnej úrovni a vyhodnocovať ich. Toto nie je ďalšia byrokratická povinnosť, ale nevyhnutnosť na benchmarking, identifikáciu chybových vzorcov a ich elimináciu. Bohužiaľ, na Slovensku je problém zozbierať kvalitné dáta [aj o nemocničných nákazách](#).
2. Štandardné postupy, guidelines a manuály. Vo svete často [vznikajú pod patronátom](#) nezávislej organizácie

(v Nemecku [AWMF](#), v Anglicku [GMC](#)), ktoré koordinujú činnosť odborných spoločností. U nás by túto úlohu mohol plniť napríklad Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou. Nanešťastie, „dobrou“ tradíciou je, že na Slovensku chce mať pod svojimi krídlami všetko zásadne a výhradne príslušné ministerstvo.

3. Apropos, Úrad pre dohľad. Ten má aktuálne plné ruky práce so zákazom zisku, zákazom krížového vlastníctva a riešením pravidiel Solvency 2 pre poisťovne. Bolo by príliš smelé navrhnúť v rámci „dohľadu nad zdravotnou starostlivosťou“, že by riešil veci nielen ex-post, keď je mlieko rozliate a nesprávne oko vonku, ale aj ex-ante, napríklad zisťovaním používania protokolov pred operáciou u jednotlivých poskytovateľov? Úplne ideálne by nebol len katom, ale poskytovateľom aj aktívne pomáhal zlepšiť bezpečnosť. Napríklad spomínaná americká Joint Commission mala s 8 nemocnicami projekt s názvom [The Safe Surgery Project](#), vďaka ktorému sa im podarilo znížiť chyby v priemere o 50 %.

Najdôležitejšou časťou sú však fungujúce procesy a manažment v nemocniciach. Pri týchto slovíčkach mnohým nabehnú zimomriavky. Fungovanie zdravotníctva si stále mnohí predstavujú podľa seriálov, kde sympatickí lekári a pohľadné sestričky bojujú s chorobami ako Jano s deväťhlavým drakom. Nič okolo neexistuje - žiaden manažment, nastavenie procesov, štandardy, účtovníctvo a finančné plánovanie, obstarávanie, marketing, komunikačné oddelenie... Bohužiaľ, v realite to takto aj často funguje, hlavná je medicínska časť (ktorá je neraz roztrieštená po jednotlivých oddeleniach, každé fungujúce podľa vlastných pravidiel) a všetko ostatné je len náhoda a zotrvačnosť.

Ak primár oddelenia musí tráviť čas písaním emailov prepusteným pacientom, aby poslali scan kartičky poistenca (skutočný príbeh!), ťažšie sa mu sústreďí na pacienta. Niekedy sa zavádzaniu nových procesov a „byrokracie“ bránia samotní zdravotníci. Má to aj svoje dobré dôvody - ak sa vrcholový manažment nemocnice mení s každým ministrom (ktorých životnosť nie je ani 2 roky), aká asi môže byť kontinuita vnútorných procesov a dôvera zdravotníkov v tieto procesy? Česť výnimkám, ktoré štátne nemocnice vedú už roky, ale je ich minimum.

Nemocnica je fabrika na služby a ako taká musí byť vnútorne nadizajnovaná - okolo procesov. Od plánovanie personálnych kapacít, objednávkový systém na pacientov (spolu s funkčnými poplatkami na jednej a nárokovateľnými čakacími dobami na druhej) a funkčné recepcie (vrátane online služieb) na komunikáciu a smerovanie pacientov, jasné rozdelenie administratívnych a medicínskych kompetencií na oddelení, zapojenie pacienta do procesov, až po vypracovanie a kontrolu konkrétnych guidelines a checklistov. Vo svojej podstate je to podobné, ako pri údržbe lietadiel, práci na vysokom napätí, či skladovaní výbušnín. Vlastníkom a prevádzkovateľom nemocnice v úvode spomenutého prípadu bol štát, tak sa ho o pár mesiacov spýtajme, aké poučenie si z tohto incidentu vzal.

Denník N, 10.7. 2022

Potrebujeme McDonald's vo vzdelávaní

Róbert Chovanculiak

Na svete existujú dva typy ľudí - tí, ktorí majú radi firmu McDonald's, a tí, ktorí neštudovali ekonómiu. McDonald's je krásna ukážka sily optimalizácie procesov, ktorá vedie k vysokej efektívnosti a následne k obľúbenosti medzi zákazníkmi. Legendárny cheeseburger dokonca ekonómovia vyhlásili za „najlacnejšie a najvýživnejšie jedlo v histórii ľudstva“.

Tajomstvo McDonaldu sa skrýva v jednom slove: štandardizácia. Rozmiestnenie vybavenia reštaurácie a kuchyne, ako aj každý pohyb zamestnanca, uhorok a zákazníkov prechádzajú v McDonald's dôkladnou analýzou. A výsledky tejto analýzy sú následne využívané franšízami (pobočkami) po celom svete a nastavujú podľa nich svoje prevádzky. Vďaka tomuto dokáže McDonald's držať náklady nízko, kvalitu vysoko, a to aj v takých rozdielnych podmienkach, ako je izraelská púšť alebo Múzeum Louvre v Paríži.

Otázka za milión je, kde všade by sa štandardizácia dala využiť. Keď to funguje na plnenie brucha, fungovalo by to aj na plnenie hláv detí? Odpoveď na túto otázku hľadajú niektoré siete škôl po celom svete. Asi najznámejšia z nich je Bridge International Academies. Bridge vznikla v roku 2008 ako sieť súkromných nízkonákladových škôl pre deti z rozvojového sveta. Išlo o iniciatívu americkej organizácie NewGlobe a od začiatku mala za cieľ vytvoriť silno štandardizovanú vzdelávaciu službu.

Vysoký štandard v štandardizácii škôl

Najviac škôl sa podarilo Bridge otvoriť v Keni, kde v jednom čase študovalo 100-tisíc žiakov na viac ako 400 školách. Tieto školy fungovali podľa modelu navrhnutého v centrále Bridge, ktorý vniesol štandard a štruktúru do všetkých aspektov školy. Vyučovanie v triedach sa odohráva podľa detailného vzdelávacieho plánu, ktorý predpisuje, čo majú učители učiť a ako.

Tento plán ide až do takých detailov, že učители majú naplánované, čo majú hovoriť na konkrétnej hodine, čo písať na tabuľu, kedy ju zmazať, ako sa majú pýtať žiakov, reagovať

na ich odpovede, dávať im spätnú väzbu a motivovať ich, aby sa snažili. V tomto všetkom im pomáha tablet so špeciálnym softvérom, ktorý bezplatne dostane každý učiteľ v Bridge. Súčasťou tohto plánu je aj behaviorálny manažment triedy, teda pravidiel správania žiakov v triede, čo je nesmierne dôležité predovšetkým pre neskúsených učiteľov.

Tento podrobný plán vzdelávania následne umožňuje štandardizovať proces monitorovania a hodnotenia práce samotných učiteľov. Bridge vytvoril detailný proces práce pre riaditeľov škôl, ktorým predpisuje, ako kontrolovať učiteľov, či dodržiavajú plán vzdelávania a manažment triedy. Riaditelia majú povinnosť skontrolovať učiteľov dvakrát denne a sú naučení rýchlo rozpoznať prípadné chyby vo vzdelávaní. Štandardizovaný proces kontroly obsahuje 6 krokov (pripraviť, pozorovať, poskytnúť spätnú väzbu, následne sledovať, poskytnúť opakovanú spätnú väzbu a zadať skóre). Okrem toho musia raz za deň absolvovať jednu celohodinovú kontrolu vybraného učiteľa, kde sledujú a vyhodnocujú štyri kľúčové parametre (ako dobre motivujú žiakov, dodržiavajú pokyny, kontrolujú výkon žiakov a reagujú naň). Všetko, samozrejme, zaznamenávajú do svojich tabletov.

Podobne majú školy siete Bridge štandardizovanú aj konštrukciu budov a vybavenie tried. Podľa CEO Bridge sú školy navrhnuté tak, že dokážu byť postavené jednoducho a lacno ako nábytok z IKEA. Dôraz bol kladený na nižšie náklady na fyzickú infraštruktúru a ušetrené zdroje sa radšej investujú do vzdelávacích pomôcok. Sieť škôl štandardizuje všetko od záchodov a tabúľ cez usporiadanie tried a umiestnenie okien až po farebné zladenie a obstarávanie pozemkov.

Rovnako je štandardizovaná aj prevádzka školy a finančné transakcie. Všetky školy používajú mobilný platobný systém M-Pesa, ktorý v Keni funguje od roku 2007 a používa sa na prijímanie poplatkov od rodičov, na výplaty miezd zamestnancov, ako aj na platby za služby dodávateľov. Znova, aj v tejto oblasti hrajú dôležitú rolu tablety, kde sú v reálnom čase zaznamenané všetky finančné dáta školy a ďalšie prevádzkové povinnosti, čo minimalizuje administratívno-byrokratické činnosti.

Nízke náklady

Vytvoriť takýto detailný model fungovania pre rozsiahlu sieť škôl znamená vysoké vstupné náklady. Keď je však model na svete, jeho ďalšie replikovanie prináša so sebou nízke hraničné náklady. Rýchlo tak klesajú jednotkové náklady na jedného žiaka. To je zázrak štandardizácie.

Vo vzdelávaní platí, že najväčšiu časť nákladov predstavujú mzdy zamestnancov. Keď však máte dobre nastavenú organizáciu a manažment práce, stačí vám menej ľudí a títo ľudia môžu byť menej kvalifikovaní a skúsení. Konkrétne na školách Bridge to znamená, že potrebujú len jedného administratívneho pracovníka, ktorý sa volá riaditeľ. Ten zvládne ľavou zadnou všetku administratívu vďaka tabletu a podpore z centrály, ktorá rieši financie, prevádzku, nákupy pre školu.

Vďaka štandardizovanému vzdelávaniu, ktoré robí z učenia relatívne jednoduchú činnosť, si môžu školy siete Bridge učiteľov vyberať spomedzi mladších kandidátov bez vyššieho

vzdelania, ktorým môžu ponúknuť nižšiu mzdu. Učitelia tu totiž nemusia objavovať koleso a prísť na školu s vlastným prepracovaným obsahom vzdelávania a tonou skúseností, ako učiť a manažovať správanie žiakov v triede.

Toto všetko dostanú v balíku služieb od školy spolu s intenzívnym 10-dňovým školením. Výsledkom je, že na týchto školách má len 23 percent učiteľov pedagogický titul, pričom vo verejných školách v Keni je to viac ako 75 percent. Takýmto učiteľom môže Bridge vyplácať nižšie mzdy, ktoré sú približne vo výške jednej pätiny oproti učiteľom vo verejných školách. A nejde len o výšku odmeny, učitelia v Bridge pracujú viac hodín do dňa a často aj v sobotu.

Vďaka vysokej štandardizácii a nízkym nákladom môžu školy Bridge nasadiť nízku cenovku pre rodičov v Keni. Ročné vzdelávanie v tejto sieti škôl stojí približne 9 000 KES, čo je menej ako 100 USD.

Vysoké benefity

Všetka táto štandardizácia a znižovanie nákladov by však boli samoučelné, keby to nevedlo k lepším vzdelávacím výsledkom. A to je niečo, čo v prípade siete škôl Bridge skúmali viaceré štúdie. Napríklad jedna je z roku 2018, uskutočnila sa na školách v Nigérii a išlo o relatívne jednoduchú observačnú štúdiu, kde porovnávali výsledky žiakov zo škôl verejných, súkromných a tých zo siete Bridge.

V čitateľskej aj matematickej gramotnosti žiaci z Bridge výrazne predbehli tých z verejných škôl. Priemerné výsledky dosiahlo len 18, respektíve 24 percent žiakov z verejných škôl, ale až 80, respektíve 62 percent žiakov zo škôl Bridge. Týmto školám sa dokonca podarilo prelomiť aj tradičný vplyv socioekonomického zázemia na výsledky. Ich žiaci dosahovali rovnakú úroveň čitateľskej gramotnosti bez ohľadu na to, či pochádzali z chudobných alebo bohatších rodín.

Doslova pred pár dňami však vyšla nová, tentoraz už experimentálna štúdia, pričom jeden z jej spoluautorov je držiteľ Nobelovej ceny za ekonómiu Michael Kremer. Autori štúdie využili to, že sieť škôl Bridge v Keni rozdávala 10 000 štipendií vo forme bezplatného štúdia pre 10-tisíc detí, ale prihlásilo sa ich až 25-tisíc. Štipendia sa tak rozdávali lotériou, čo vytvorilo podmienky kontrolovaného experimentu.

Výsledky boli znova extrémne pozitívne. Deti, ktoré dva roky študovali na školách Bridge, získali vzdelanie na úrovni skoro troch rokov v porovnaní s ostatnými deťmi na verejných školách. V štatistickom vyjadrení ide o vplyv na úrovni 0,81 štandardnej odchýlky, čo je v pedagogike extrémne veľa - len na porovnanie, priemerný vplyv vo vzdelávacích štúdiách je na úrovni 0,06 štandardnej odchýlky. Aj preto autori v štúdiu píšú, že „odhalené efekty patria medzi tie najväčšie v medzinárodnej vzdelávacej literatúre, (...) preyšujú 99. percentil rozsiahlych vzdelávacích intervencií“. Navyše najväčší pozitívny efekt mali školy Bridge na slabších žiakov a takto pomohli znížiť rozdiely medzi tými najhoršími a najlepšimi. Rovnako ako v prvej štúdiu, neodhalili žiadny vplyv socioekonomického zázemia na výsledky žiakov. K ďalším pozitívnym vplyvom tejto siete škôl patrí zlepšenie pracovnej pamäti, sebakontroly a slovnej zásoby.

Ale aj tak to nestačilo

V mnohých afrických krajinách by ste McDonald's hľadali zbytočne. A pobočku nemá ani v Keni. Dôvodov môže byť viacero - slabá kúpna sila strednej triedy, rozdielne preferencie alebo prísna poľnohospodárska politika, ktorá znemožňuje zahraničným reštauračným sieťam jednoducho používať lokálne potraviny.

A dnes je na odchode z Kene aj sieť škôl Bridge. Nedávno tam napriek výborným výsledkom zatvorili 300 zo 400 svojich škôl. Dôvodov je ako vždy viacero, ale konvergujú k nepriateľskému postaveniu štátu a odborov voči sieti škôl.

Ministerstvo školstva v Keni dlhodobo prenasledovalo školy Bridge s tvrdeniami, že porušujú zákony a nespĺňajú potrebné regulácie. Vo verejnej diskusii a v médiách sa opakovane riešilo, či a prečo nespĺňajú povinnosť detských ihrísk, bezbariérovej dostupnosti pre deti so zdravotným postihnutím, predpísanú veľkosť tried a špeciálne typy záchodov, kuchýň a stravovacích priestorov. Školy Bridge argumentovali, že spadajú pod kategóriu tzv. neformálnych škôl, ktoré nie sú tak prísne regulované. Témou vo verejnosti bola aj požiadavka, aby školy Bridge zamestnali viac certifikovaných učiteľov. Čo je požiadavka, ktorú logicky pretláčajú hlavne odborárske organizácie.

Iní zasa kritizovali sieť Bridge, že jej kurikulum nezodpovedá štandardom, ktoré nastavil štátny pedagogický ústav v Keni. Na čo školy odpovedali, že ich kurikulum sa prekrýva so štátnymi požiadavkami, a aj dostali podmienený súhlas od ústavu a len čakajú na konečné povolenie. Mimochodom, testy zo spomínanej štúdie boli založené na kenskom štátom kurikule a žiaci z Bridge v nich dosiahli výrazne lepšie výsledky ako žiaci verejných škôl. Do tejto kritiky sa primiešali aj emócie, keď jeden žiak z tejto siete zomrel po tom, ako sa dotkol elektrického vedenia na budove susediacej so školou.

Výsledkom bolo, že mnohým školám bolo znemožnené po covide znovu otvoriť svoje brány. A rôzne organizácie, ako napríklad Svetová banka, stiahli svoju podporu tejto siete škôl, čo napríklad nezisková organizácia Oxfam (známa svojím bojom proti nerovnostiam vo svete) oslavovala ako víťazstvo hnutia za „právo na bezplatné vzdelávanie“.

Záver - nie je štandardizácia ako štandardizácia

Napriek tomu dokázala sieť škôl Bridge International Academies veľkú vec. Po viac ako dekáde fungujúcom príklade a následnom experimentálnom výskume vieme, že štandardizácia môže fungovať aj vo vzdelávaní. Že keď sa dobre nastaví procesy a ich monitorovanie, dokáže škola aj s mladšími a nie profesionálne vzdelanými učiteľmi prekonať drahšie verejné školy s certifikovanými učiteľmi.

To však neznamená, že každá štandardizácia je dobrá štandardizácia. Aj štát sa pokúša o štandardizáciu vo forme štátneho kurikula, Štátnej školskej inšpekcie či Štátneho pedagogického ústavu. Toto je však centralizovaný prístup k štandardizácii, ktorý vytvára monokultúru vo vzdelávaní a znemožňuje vznik inovácií.

To, čo potrebujeme, je, naopak, paralelná konkurencia rôznych prístupov rôznych sietí škôl, ktoré budú bojovať o lokálnych riaditeľov, učiteľov a hlavne o zákazníkov. Len takto môže byť zaručené, že evolúcia v školstve nezamrzne na mŕtvom bode. A že bude neustále dochádzať k pokroku vo výsledkoch, k zlepšovaniu postupov, k adaptovaniu sa na nové požiadavky doby a nakoniec k spokojnosti tých, o ktorých to celé je - žiakov.

Denník N, 30.6. 2022

Slovensko by sa malo uchádzať nielen o ukrajinských, ale aj ázijských zdravotníkov

Martin Vlachynský

Starnutie obyvateľov západnej Európy znamená viac pacientov a menej zdravotníkov.

Ani preteky vo zvyšovaní miezd, či **vyššie počty absolventov** tento základný fakt nezmenia. Ak chce generácia dnešných 50-tnikov a mladších zažiť v starobe opateru aspoň v dnešných rozmeroch, musíme prelomiť tabu zdravotníkov z tretích krajín. A to nielen z Európy.

V mnohých vyspelých krajinách však už pochopili, že zvýšenie počtu zdravotníkov je pre krajinu prínosom bez ohľadu na to, z akej krajiny zdravotník prichádza. Na Slovensku sa doterajšia diskusia týkala primárne zdravotníkov z blízkyh krajín ako je Ukrajina či Srbsko. Takýto pohľad je veľmi krátkozraký. Exodus zdravotníkov z týchto krajín už dávno prebieha, naviac rovnako ako Slovensko majú problém so starnutím populácie. Naviac viaceré štáty takýchto zdravotníkov už dlhšie aktívne lákajú. Napríklad v Českej republike už od roku 2016 funguje „**Projekt Ukrajina**“, ktorého cieľom je uľahčiť vstup na pracovný trh pre vysokokvalifikovaných zamestnancov, vrátane zdravotníkov. Počty ukrajinských a ďalších zahraničných lekárov v ČR rástli aj predtým.

Celkovo je v ČR aktívnych zhruba 50 000 lekárov (tabuľka nižšie však nezachytáva zahraničných lekárov vyštudovaných v ČR). Napriek aktívnejšiemu prijímaniu, ani v ČR však nie je situácia pre uchádzačov z týchto krajín ružová. Odhliadnuc od povinnosti ovládania českého jazyka, aprobačná skúška

z piatich disciplín (v rozmere štátnic) prebieha v jediný deň, zatiaľ čo bežní študenti majú štátnicové skúšky postupne počas roka. Cez aprobačnú skúšku tak na prvý pokus v ČR prejde zhruba **15 % uchádzačov**. Ako v prípade Slovenska, tak aj v prípade Českej republiky je hlavný odpor voči úpravám podmienok zo strany domácich lekárskeho záujmových skupín.

Tabuľka: Lekári s cudzou lekárskou fakultou v ČR

	2000	2005	2010	2015	2018	2019	2020	2021
Celkom	624	1711	1948	2644	3232	3246	3321	3341
Slovensko	524	1564	1679	2008	2218	2223	2241	2223
Ukrajina	16	38	79	261	562	564	607	636
Rusko	49	72	98	186	234	236	239	243
Polsko	2	11	17	24	37	37	41	42
Bielorusko	1	4	9	27	34	34	36	37

Zdroj: ČLK

Mnohé krajiny sa preto už obzerajú po zdravotníkoch (najmä) z ázijských štátov, kde je mladá populácia s veľkým hladom po vzdelaní a kariérnych príležitostiach. Zhruba 50-ročnú tradíciu má migrácia zdravotných sestier z **indickej Keraly** do Európy. Vzdelávacie inštitúcie so zameraním na zdravotníctvo v Indii v uplynulých dekádach narástli závažným tempom. Kým v roku 2004 bolo v krajine 187 inštitúcií ponúkajúcich vysokoškolské sesterské vzdelanie, v roku 2010 ich už bolo násobne viac - 1 244. Nemecká federálna agentúra pre zamestnávanie **podpísala** v rámci programu „Triple Win“ s vládou indického štátu Kerala dohodu o nábore zdravotných sestier. Kerala sa tak pridala k Bosne, Filipínam, Tunisku a Vietnamu, ktoré dohodu s Nemeckom už majú. Veľký záujem je o zdravotníkov aj z iných krajín, **napríklad Mexika**. V Európe pracujú aj tisíce sestier z Filipín a iných štátov tretieho sveta. Častou väzbou je bývalá koloniálna prítomnosť (napr. obyvatelia Indonézie či Surinamu v Holandsku), no neraz sa jedná o nové vzťahy (napríklad v roku 2008 bolo v Taliansku skoro 2 000 peruánskych sestier a ošetrovateľov).

Invázia na Ukrajinu a následná utečenecká kríza privádza na Slovensko historicky bezprecedentné množstvo utečencov. Časť z nich sú aj zdravotníci rôznych stupňov. Akékoľvek slovenské vajatanie ohľadom ich zapojenia, bude veľmi krátkozraké. Ak im nedáme šancu u nás, veľmi rýchlo po nich skočia ostatné krajiny. Bohužiaľ, ich začleňovaniu je častokrát najsilnejšie bránené zvnútra sektora.

blog SME, 15.6. 2022

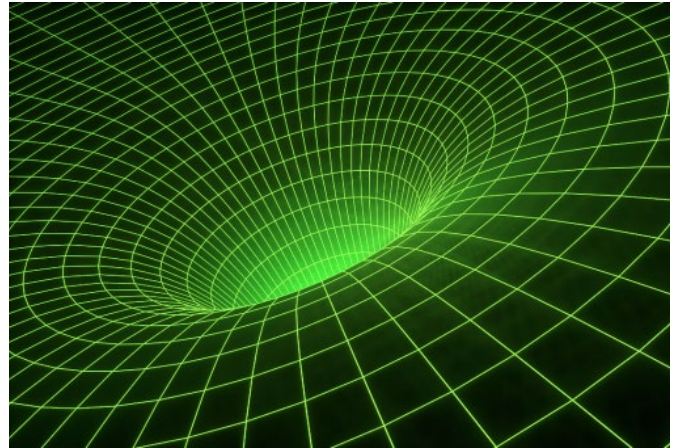
Ako stabilizovať dieru v zdravotníctve

Martin Vlachynský

Dovoliť si napísať, že situácia s financovaním zdravotníctva sa čoraz viac zamotáva. Keď začnú straty (údajne) sekať už aj všetky tri zdravotné poisťovne, problém financovania slovenského zdravotníctva sa posunul o stupeň vyššie. Je samozrejme ešte predčasné sťažovať, no zo systémového hľadiska by prípadné budúce finančné problémy zdravotných poisťovní boli oveľa vážnejšie, ako finančné problémy nemocníc. Presunuli by nás 25 rokov do minulosti, keď meškajúce platby zdravotných poisťovní poskytovateľom boli realitou.

Bolo by strašne jednoduché zvaliť celú vinu na neschopných politikov a nimi pobabrané rozpočty. Budme však realisti - rozpočtovým dieram čelí väčšina zdravotníckych systémov vo svete.

Akurát pri niektorých tieto diery zívajú svojou prázdnotou viac a niektoré menej. Vyplyvajú totiž zo samotnej podstaty socializovaného zdravotníctva. To sľubuje všetkým všetko a (takmer) zadarmo. No tieto sľuby sa vyslovujú vo svete obmedzených zdrojov. Vo svete, kde zdravotníci chcú mzdy, nemocnice potrebujú kúriť, ambulantní lekári platiť nájom a ani tie lieky nerastú na stromoch (bylinkári prepáčia...). A tak sa centrálné plánuje, plnia sa excely rozpočtami, aby sa to na konci dňa všetko rozsypalo a zalepilo rýchlymi náplastami.

Mohli by sme mávnuť rukou, že nejak bolo a nejak bude. Zdravotníctvo je voličsky veľmi ošemetná záležitosť a politici sa vždy poddajú a peniaze prilejú. Zatiaľ stále žijeme vo svete, kde 5-miliardový verejný deficit nevyvolá ani zodvihnuté obočie, a kde nie je problém za pár dní zbúchať rodinno-inflačno-kolotočový balík za miliardu a tvrdiť, že ho zafinancujú peniaze ležiace na chodníku.

No takéto bezstarostné časy sa môžu náhle skončiť. A aj keby sa neskončili, prístup náhodného dofinancovania je pre zdravotníctvo nezdravý. Paralyzuje akékoľvek plánovanie, a tým rozvíjanie stratégií, uberať účastníkom čas a energiu na užitočné veci a vyvoláva obrovskú mieru neistoty.

Nie vyriešiť, ale zlepšiť

Aktuálna iterácia večného problému dier v zdravotníctve má zhruba nasledovnú podobu. Rozpočet v roku 2021 síce narástol, no prakticky celý nárast zožrali covidové opatrenia. Navyše koncom roka bolo zmrazených 232 miliónov eur, lebo „odložená starostlivosť“. Naopak, tento rok má prísť dodatočných 100 miliónov za štátnych poistencov, 120 miliónov pre poistencov VŠZP a 145 dúfanych miliónov z vyššieho výberu poistného. Do toho sa ale ešte zamiešala cválajúca inflácia, ktorá okrem iného zodvihla poskytovateľom platby za energie o 300 - 400 %, pokračovanie regionálnych mzdových pretekov a prívál vojnových utečencov. A samozrejme nesmieme zabudnúť na tradične fiktívne plánované úspory v zdravotníctve, tento rok za 250 miliónov eur.

Ak sa v tých číslach strácate, pre zjednodušenie sa pozrime na rozdelenie rozpočtu podľa vecných oblastí. Návrh 2022 oproti skutočnosti 2021 je -3% labáky a zobrazovačky,

-5 % na lieky, -9 % na pomôcky, +7 % na nemocnice, +10 % praktici, +5 % špecialisti. Prišla realita v podobe viac ako 10 % inflácie. Pri spätnom pohľade tak v stálych cenách (upravených o infláciu) mali komplet všetci narozpočítané na rok 2022 menej, ako na rok 2021.

Ale naspäť k úvodu. Tento finančný guláš nie je špecifikom Slovenska, ale centrálného plánovania a sľubu, že všetci budú mať všetko zadarmo. Ako taký sa problém vyriešiť nedá, no dá sa zlepšiť. Krokov k zlepšeniu je veľa. Viacročné záväzné rozpočtovanie, predvídateľné platby štátu (Zajacove 4 %, alebo rovno systém nominálneho poistného), odštatnenie poskytovateľov a ich transformácia, vytváranie povinných rezerv v poisťovniach v závislosti od plánovaných výkonov a kmeňa, vyrovnávací finančný mechanizmus pri nesúhre nákupov zdravotnej starostlivosti s rozpočtom, diverzifikácia poistných produktov a finančná spoluúčasť poistencov, oslabenie dominantného postavenia štátnej poisťovne, vecná, priestorová a časová definícia nároku a ďalšie.

Toto sú však skutočné hĺbkové zmeny, nie presúvanie škrupek. Na ich uskutočnenie treba politický kapitál, líderstvo, manažérske schopnosti, stabilitu a aj trocha šťastia. To všetko je zatiaľ v nedohľadne. Takže vidíme sa pri rovnakom komentári o rok. Alebo dosť možno už o pár mesiacov.

Zdravotnícke noviny, 17.6. 2022

Ktoré technológie pomôžu s nedostatkom zdravotníkov

Martin Vlachynský

Nové technológie majú potenciál nahrádzať pracovnú silu najmä vďaka robotizácii (vykonávanie manuálnych repetitívnych úkonov), umelej inteligencii (diagnostika snímok, plánovanie a predikcie a pod.), či vďaka zberu a analýze dát (dial'kový a laický monitoring...).

Napríklad poradenská spoločnosť [OliverWyman](#) odhaduje, že umelá inteligencia dokáže do roku 2025 nahradiť v USA ekvivalent práce 2 500 rádiológov, pretože skráti čas na vyhodnotenie MRI scanu z 50 na 10 minút. Ďalšími

príkladmi sú uľahčenie administratívnej práce zdravotníckych asistentov (ekvivalent práce 95 000 ľudí do roku 2025). Ďalším príkladom je tiež pokročilé vyhodnocovanie scanov sietnice, šetriace čas očnému lekárom. **Konkrétnymi príkladmi technológií** sú napríklad ultrazvuky ako Venue, ktoré dokážu automatizovať vyhodnocovanie obrazu priamo v ambulancii či cloudové služby ako Edison True PACS, ktoré ponúkajú uloženie snímok, ich spracovanie, vizualizáciu a vyhodnotenie umelou inteligenciou a kompletný workflow pre rádiológov. Mural Virtual Care zase obstaráva dial'kový monitoring a analýzu pacientov v intenzívnej starostlivosti.

Dva „zlepšováky“ vo forme aplikácií v roku 2021 predstavila spoločnosť Apple. Prvá z nich sa zameriava na prevenciu pádov u starších ľudí. Prostredníctvom monitorovania ukazovateľov ako rýchlosť chôdze, dĺžka krokov a čas, počas ktorého sú obe nohy na zemi, aplikácia monitoruje stabilitu chôdze a varuje pred hroziacim nebezpečenstvom, čím znižuje potrebu neustáleho dozoru. Druhou funkciou, s ktorou spoločnosť Apple prišla, je zdieľanie užívateľských zdravotných údajov s inými ľuďmi. K údajom, ako je napríklad pulz a tlak, tak môže mať prístup aj ďalšia osoba (resp. až 5 osôb) okrem samotného užívateľa. V prípade, že aplikácia na základe zozbieraných dát určí, že zdravotný stav užívateľa sa zmenil, pošle vybranej osobe upozornenie. Tá potom môže rýchlejšie zasiahnuť alebo prísť na pomoc. V USA môžete svoje aplikáciu zozbierané zdravotné údaje dokonca zdieľať s vybranými poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti.

Zatiaľ čo vyššie spomenuté funkcie sú určené predovšetkým pre jednotlivcov, aplikáciu Tucuvi aktívne využívajú aj inštitúcie. Používa ju viacero nemocníc v Španielsku a Portugalsku na monitorovanie rôznych chorôb u svojich pacientov, napríklad chronických srdcových problémov, rakoviny a problémov s dýchacími cestami.

Doktor v aplikácii nastaví individuálny monitorovací protokol pre konkrétnych pacientov. Umelá inteligencia aplikácie následne komunikuje s pacientami (prostredníctvom hovorov a číselných konverzácií) podľa pripravených protokolov a v reálnom čase konverzácie analyzuje. Otázky sa môžu týkať napríklad prípadných príznakov chorôb, ale aj všeobecného zdravotného stavu pacientov. Získané informácie potom posielajú klinickému tímu, ktorý v prípade potreby zakročí. Pacienti používajúci aplikáciu menej často navštevujú zdravotné strediská, znižujú počet nepotrebných telefónnych konzultácií, zvyšujú rýchlosť zdravotníckych zásahov (a teda aj pravdepodobnosť ich úspechu). V Japonsku, krajine s najväčším demografickým problémom na svete, sa až štvrtina technologických startupov zameriava na starostlivosť o starých a domovy sociálnych služieb.

Významnú skupinu predstavujú technológie uľahčujúce administratívu a manažment. Jedná sa o rôzne nástroje digital patient engagement (respektíve virtual intake management), ktoré automatizujú objednávanie pacientov, pripomienky, ich registráciu pri príchode do zariadenia či formálne náležitosti po ukončení návštevy. Tieto nástroje sa však často zameriavajú primárne na americký trh, kde je špecifický problém administratívne zložitého preverovania poistných plánov a komunikácie s poisťovňami.

Treba však pripomenúť fakt, že kým mnohé inovácie šetria čas zdravotníkom, vyžadujú si zvýšené zapojenie IT a technologických špecialistov.

Väčšie zapojenie inovácií sa nedá podporiť úzko definovaným zlepšením. Vyžaduje si komplexnú zmenu myslenia, väčšiu autonómiu všetkých zúčastnených subjektov (primárne však nemocníc), flexibilitu regulačného prostredia, prílev kapitálu založený na jasných finančných kritériách návratnosti (keďže väčšina technologických inovácií si vyžaduje nemalé kapitálové vstupy). Nevyhnutnosťou je zrýchlenie digitalizácie zdravotníctva, vrátane legislatívneho ošetrenia (ochrana z dieľanie dát a podobne).

blog SME, 22.6. 2022

Pokrok, ktorý si zaslúži povolenie

Matej Bárta

Dobrý sluha, zlý pán. Toto príslovie, ktoré väčšina z nás pravdepodobne pozná v súvislosti s ohňom, naznačuje, že jedna a tá istá vec nám môže život výrazne zlepšiť, ak ju máme pod kontrolou, ale môže ho výrazne zhoršiť, ak sa nám spod kontroly vymkne. Toto príslovie pritom nie je aplikovateľné len na oheň, vystihuje aj charakter niektorých zakázaných látok, napríklad psychedelík. Tieto látky, v dnešnej dobe zahrnuté do hromadnej skupiny označovanej ako „drogy,“ sú v súčasnosti vnímané práve ako zlý pán. Predovšetkým v akademickej obci sa však čoraz častejšie začínajú objavovať hlasy, ktoré tvrdia, že pri správnom prístupe majú psychedeliká potenciál byť dobrým sluhom pri riešení niektorých výziev, s ktorými sa ľudstvo v súčasnosti potýka.

Jedným z negatívnych trendov, ktorý totiž [pozorujeme](#) s nástupom modernity, je zvýšená miera psychických problémov, často predovšetkým medzi mladými ľuďmi. Situáciu ešte zhoršila dvojiročná pandémia koronavírusu - napríklad Svetová zdravotnícka organizácia na začiatku marca 2022 hlásila [25% nárast globálneho výskytu depresie a úzkosti](#) za prvý rok pandémie. Vzhľadom na rozšírenosť týchto zdravotných problémov (v roku 2017 malo nejakú poruchu duševného zdravia [10,7% svetovej populácie](#)) a ich dopady na kvalitu života ľudí, je žiaduce, aby sme ako spoločnosť čo najrýchlejšie našli riešenie tejto situácie. Keďže liečba je

do výraznej miery individuálna (tá istá liečba môže pomôcť jednému pacientovi, ale nemusí druhému), je potrebné okrem zdokonaľovania už existujúcich postupov prichádzať aj s novými. Táto potreba je o to intenzívnejšia, že [viac ako jedna tretina pacientov](#) trpiacich duševnými problémami nereaguje na v súčasnosti dostupnú liečbu.

Jedným z potenciálnych riešení pre ľudí s duševnou poruchou je práve zapojenie psychedelík do liečebného procesu. Psychedeliká sú látky ako napríklad MDMA, LSD alebo psilocybín, ktoré menia stav vedomia u ľudí, ktorí ich použijú. Či by tieto látky v spojení s psychoterapiou mohli liečiť psychické problémy v súčasnosti skúmajú vedci na niektorých z najprestížnejších vedeckých inštitúcií sveta. [Príkladom je doktor David Erritzoe](#), klinický riaditeľ Centra pre psychedelický výskum na Imperial College London. Spolu so svojim tímom pracuje na výskume terapeutických účinkov psychedelík pri liečbe depresie a anorexie, a čoskoro plánuje začať aj s výskumom o potenciáli týchto látok pri liečbe obsedantno-kompulzívnej poruchy a chronickej bolesti. Erritzoe zdôrazňuje, že s konvenčnou liečbou nie je nič v neporiadku - problémom však je, že nedokáže pomôcť každému. Kombináciu psychedelík a terapie vníma ako možnosť pomôcť tým, ktorým súčasné postupy nepomáhajú.

Okrem Imperial College London [prebieha výskum](#) v oblasti liečebného potenciálu psychedelík aj na inštitúciách ako Harvard University, Yale University alebo Johns Hopkins University. Napríklad [experiment vykonaný na Harvard University](#) testoval vplyv MDMA na pacientov s ťažkou posttraumatickou stresovou poruchou (PTSD). Účastníci experimentu absolvovali v rozpätí 3 mesiacov 3 sedenia, počas ktorých užíli MDMA. Počas týchto sedení sa rozprávali s terapeutom, a medzi sedeniami mali terapie na týždennej báze. Dva mesiace po ukončení liečby prišlo ku klinicky významnému zníženiu diagnostického skóre u 88% účastníkov experimentu, a 67% respondentov už nespĺňalo podmienky na to, aby im bolo diagnostikované PTSD.

Možno sa pýtate, prečo teda psychedeliká už dávno nie sú bežne používaným liečebným postupom. V 30. a 40. rokoch minulého storočia bol výskum v oblasti terapeutických účinkov psychedelík na vzostupe. Toto obdobie však bolo nasledované postupnou stigmatizáciou látok ako LSD, psilocybín a MDMA. Treba priznať, že vo vtedajšej akademickej obci prebiehali aj experimenty, ktoré dnes môžeme označiť za metodologicky a eticky prinajmenšom pochybné. Avšak k stigmatizácii došlo aj vďaka mnohým udalostiam, ktoré s akademickým výskumom mali málo spoločného. Tieto [faktory zahŕňali](#) napríklad medializované prípady tzv. „bad trip-ov“ a psychóz spôsobených užívaním psychedelík (tieto prípady sa však nestali počas akademických výskumov), ale aj médiami ostro sledovaný prípad sekty Rodina amerického zločinca Charlesa Mansona, v rámci ktorej dochádzalo k požívaniu LSD. Postaveniu psychedelík v spoločnosti určite nepomohla ani epidémia „crack-u“ (formy kokaínu, teda stimulantu) v polovici 80. rokov minulého storočia v Spojených štátoch amerických (USA). A keďže [Zákon o kontrolovaných látkach](#) z roku 1970 umiestnil viaceré psychedeliká do jednej kategórie spolu napríklad s heroínom, začali byť tieto látky vnímané výrazne negatívne.

Silné nálady v spoločnosti sa skôr či neskôr nutne premietnu do činov politikov, a inak tomu nebolo ani v prípade psychedelík. V roku 1963 bola v USA prijatá prvá legislatíva, ktorá sprísnila podmienky výskumu v tejto oblasti. K ďalšiemu sprísňovaniu prišlo v roku 1970, keď bol prijatý už spomínaný Zákon o kontrolovaných látkach („Controlled Substances Act“). Aj keď ani táto legislatíva výskum psychedelík nezakázala, znovu došlo ku sprísneniu podmienok, za ktorých bolo možné výskum vykonávať. Kombinácia negatívneho vnímania spoločnosťou a prísnejšej legislatívy nakoniec viedla k úpadku výskumu v tejto oblasti nielen v USA, ale aj v Európe.

V uplynulej dekáde sa však využívanie doteraz tabuizovaných látok na medicínske účely znovu stáva legitímnou témou. Asi najvýraznejším príkladom medicínskeho využitia v minulosti stigmatizovanej látky, aj keď s iným využitím než v prípade psychedelík, je marihuana. V súčasnosti už viac než dve tretiny štátov v USA legalizovali využívanie marihuany pre medicínske účely (podľa doterajšieho výskumu ide [napríklad](#) o zmiernenie úzkostí, bolesti, epileptických záchvatov, alebo aj spomaľovanie rastu nádorov). Využívanie medicínskej marihuany je pritom podmienené predpisom od lekára, čím sa predchádza jej zneužívaniu. K povoleniu využívať mariuanu na medicínske účely došlo v roku 2018 aj v Spojenom kráľovstve. Prieskum z roku 2019 následne ukázal, že v Spojenom kráľovstve mariuanu pre zdravotné dôvody začalo užívať [viac než milión ľudí](#).

Aj v Európskej únii (EÚ) sa psychedeliká opäť postupne dostávajú do politickej agendy, avšak ide o veľmi pomalý proces. Podľa asociácie PsychedelicsEUROPE, združujúcej výskumné centrá, mimovládne organizácie a súkromné spoločnosti, v súčasnosti [chýba harmonizovaný regulačný rámec](#) pre medicínske využitie psychedelík na úrovni EÚ. Táto situácia bráni nielen zdravotníckym pracovníkom a výskumníkom v efektívnom využívaní psychedelík, ale aj rozvoju priemyslu (či už vzniku firiem alebo príchodu zahraničných spoločností) v tejto oblasti. Tento názor zdieľa aj nezisková organizácia PAREA (Psychedelic Access and Research European Alliance), ktorá sa okrem vytvorenia regulačného rámca [zasadzuje](#) aj o:

- Podporu výskumu financovaného EÚ v oblasti psychedelickej vedy
- Vytvorenie spoľahlivých európskych psycho-terapeutických noriem
- Podporu politik založených na dôkazoch s cieľom katalyzovať psychedelické inovácie
- Vypracovanie európskych noriem pre odbornú prípravu (zdravotníckych alebo paramedických pracovníkov) a infraštruktúru pre využitie psychedelík pri psychoterapii
- Tieto opatrenia vníma PAREA ako nevyhnutné na naplnenia plného potenciálu psychedelík a umožnenie plošného prístupu k tomuto typu terapie pre pacientov, ktorí to potrebujú.

Podľa vedeckého výskumu, ktorý máme v súčasnosti k dispozícii, predstavujú psychedeliká nádej pre milióny ľudí trpiacich mentálnymi problémami a poruchami. Stigma, ktorá je s týmito látkami stále spojená, má pritom z veľkej časti

kultúrno-historické korene, z ktorých mnohé už v súčasnosti nie sú relevantné. Dodatočné poznatky a výrazný metodologický a etický progres v oblasti vedy dnes vytvárajú prostredie pre využívanie týchto látok, v ktorom sú riziká do výraznej miery eliminované. V takejto situácii je prinajmenšom na zamyslenie, či by sme ako spoločnosť nemali zmeniť postoj k využívaniu psychedelík v medicíne. Máme totiž možnosť pomôcť mnohým, ktorým sa v súčasnosti efektívnej liečby nedostáva.

blog SME, 30.6. 2022

Celý komentár si tiež môžete [vypočuť ako audio](#) v rámci našej novej série podcastov **INESS do UCHA**.

Tešíme sa na vašu priazeň aj na tomto kanáli!

Ako to nerobiť - zákaz spal'ovacích motorov

Martin Vlachynský

Ako vraví klasik, je ťažké predpovedať, obzvlášť rok 2035, a obzvlášť v dobe naraz prebiehajúcich niekoľkých šokov (zelená energetická transformácia, surovinový šok, hroziaca rozsiahla ekonomická kríza...), ale skúsme to. Konkrétne k efektu zákazu spal'ovacích motorov v autách.

Tento zákaz urýchli dramatické zníženie investícií automobiliek do nových motorov, kúpiť auto so spal'ovacím motorom v EÚ bude v nasledujúcich rokoch ešte ťažšie a ponuka užšia. Priemerný vek automobilov na Slovensku je cez 10 rokov, čo je vek, kedy už hrozí výraznejšie zníženie kapacít batérií. Veľká časť vozového parku v roku 2035 na Slovensku však bude naďalej so spal'ovacími motormi, kapitálový náklad na jeho komplexnú obmenu v tak krátkom čase by bol gigantický.

Už dnes vidíme prvé lastovičky „lacných“ elektromobilov (Dacia), ich jazdné vlastnosti sú ale momentálne hlboko pod tým, čo vie ponúknuť lacný automobil so spal'ovacím motorom. Na druhej strane, nechcem podceňovať schopnosti podnikateľov, v momente, keď sa elektromobily nútene zmenia z nechcených detí na hlavný artikel, presunuté stovky miliárd kapitálu môžu spraviť zázraky.

Nie som však fanúšikom takéhoto zákazu. Je motivovaný čisto ideologicky, na klímu bude mať zanedbateľný vplyv a je presne príkladom, ako by sa to nemalo robiť. Mnoho automobiliek už pod týmto tlakom bolo a chceli do roku 2035 prejsť na plne elektro, stále však mohli ostať otvorené aspoň malé dvere pre spaľovaciu alternatívu. Náklady na uhlík je možné internalizovať, napríklad uhlíkovou daňou (ktorú už dnes vodiči platia v podobe spotrebnej dane na palivá nad rámec trhovej hodnoty uhlíka) a nie zákazom konkrétnej technológie. Takýto zákaz tvrdo zasiahne časť obyvateľov, pre ktorých je elektromobil nepoužiteľný (napr. v oblastiach s veľmi zlou infraštruktúrou) a takých, ktorí si nedokážu dovoliť minimálne vstupné náklady (legálne pojazdný automobil sa dá kúpiť za 1 000 eur, to v prípade elektromobilu pravdepodobne dlho

nebude možné) a s vytrácaním jazdených spaľovávok stratia tak možnosť osobnej mobility.

Spomeňme ešte, že euroúradníci nie sú schopní udržať vlastnú myšlienku ani rok, veď pred rokom bol stanovený cieľ 37,5% redukcie CO₂ z automobilov, tento rok sa zvýšil o polovicu na 55%. V EÚ chýba uvažovanie o obetovaných príležitostiach - gigantické náklady, ktoré sa vynaložia na rýchly prechod k elektromobilom, mohli možno ušetriť oveľa viac CO₂ v inom sektore, možno vykurovaní, poľnohospodárstve,... prípadne na inom kontinente.

Plné znenie odpovede na novinársku otázku Denníka N

Aj vy môžete prispieť k slobodnejšej a vzdelanejšej spoločnosti na Slovensku.
Podporte naše aktivity, a my budeme môcť pracovať o to intenzívnejšie.

Ďakujeme, každú vašu podporu si veľmi vážime.

Nové publikácie

Hazardné hry: stolček prestri sa

„Sin taxes“, po slovensky dane z hriechu, ožívajú vždy vtedy, keď sa štátom minú peniaze. Vysoký deficit garantuje fajčiarom, milovníkom alkoholu, pojedáčom sladkostí, ale aj hazardným hráčom, že si na nich štát opäť spomenie. Presnejšie, na ich peňaženku.

„Koľko zaplatia hráči hazardných hier na hazardných odvodoch už dnes?“ Pýtame sa niekedy novinárov alebo politikov. Na Slovensku je fiškálna gramotnosť nízka, skoro nikto nevie. Akurát sa vychádza z pocitu, že dane z hriechu je možné vždy zvyšovať.

Chceli by sme, aby sa toto podľa nás pomýlené a zjednodušené vnímanie zmenilo. Preto vydávame publikáciu s názvom **Hazardné hry: stolček prestri sa**. [Stiahnuť si ju môžete tu](#).

V tejto publikácii sa snažíme širokej aj odbornej verejnosti vysvetliť, čo všetko je považované za hazard (vrátane športky, tomboly, či stávk na víťazstvo v prezidentských voľbách). Poukázať na fakt, že za hazardné hry sú považované aj aktivity, pri ktorých nemusí mať človek „jednu nohu v kriminále“ a zadlžiť celú rodinu až po vnúčatá.

Snažíme sa poukázať na to, že už dnes vyberaný odvod z hazardných hier dosahuje štvrt miliardy eur, a teda je vo verejných príjmoch dobre viditeľný, omnoho viac, ako v takom Nemecku, Rakúsku či Holandsku.

Hoci politici radi argumentujú, že hazardné hry spôsobujú negatívne externality (spoločenské náklady iným osobám, ako sú hráči), vôbec sa netrápia tým, že by sa ich pokúsili vyčíslit. Hranie hazardných hier je dobrovoľná činnosť, ale osobitne zdanená a každá osobitná daň by mala byť adekvátne zdôvodnená.

Hoci v zákone o hazardných hrách sa hovorí o tom, kam by mali prostriedky z tohto odvodu potiecť, toto určenie je len všeobecné a vlastne ani nedáva zmysel. Patologické hranie môže mať za následok vyššie výdavky na políciu, súdnictvo, sociálne a zdravotnícke výdavky. Prostriedky tohto odvodu ale podľa zákona končia aj v ochrane životného prostredia či podpore ľudovej kultúry. Výdavky nijako nesúvisiace s kompenzáciou nákladov patologického hrania.

V publikácii ďalej upozorňujeme na nezamýšľané dôsledky, ktoré naivné zvyšovanie daňového zaťaženia môže spôsobiť. V dnešnom online svete trvá výroba jazykovej mutácie úspešnej stránky niekoľko dní, a presun peňazí hráčov do zahraničia niekoľko minút. Využívať VPN adresy dnes nie je žiadne umenie. Hráči si tak môžu zahrať kdekoľvek, a preto nikdy nebolo medzinárodné porovnanie sadzieb daní tak dôležité ako dnes. Štát, ktorý to preženie so sadzbami nielenže vyberie menej, ale zmenší sa aj jeho schopnosť čeliť negatívnym externalitám vyplývajúcich z rizikového hrania.

Celú [publikáciu nájdete tu](#) a [video-záznam zo seminára pre novinárov](#) si môžete [pozrieť tu](#).

„Celkový objem odvodu v období 2006 – 2019 kontinuálne rástol, pričom rástol aj podiel tohto odvodu na celkových príjmoch. Samotný odvod nepredstavuje kľúčovú položku pre financovanie štátneho rozpočtu, predstavuje zhruba výnos 1 % sadzby DPH. Je porovnateľný s objemom výdavkov Ministerstva kultúry SR.“

Prevádzkovatelia hazardných hier platia odvody do štátneho rozpočtu a do rozpočtu obcí. Nasledujúca tabuľka ilustruje podiel, ktorý obce získavajú z vybratej sumy.“

Aktuálna metodika, v tis. eur	2016	2017	2018	2019	2020*	2021*	2022*	2023*	2024*
Odvod z hazardných hier	204 790	226 606	245 362	273 918	231 196	223 004	252 687	308 206	352 982
- z toho príjmy štátneho rozpočtu	186 616	208 178	224 374	248 923	212 590	208 515	236 140	287 423	331 597
- z toho príjmy obcí	18 174	18 428	20 988	24 995	18 606	14 489	16 547	20 783	21 385
Podiel obcí na výnosoch	8,9 %	8,1 %	8,5 %	9,1 %	8,0 %	6,5 %	6,5 %	6,7 %	6,1 %

Fínsky sen: Ako sa poučiť z fínskych chýb a skutočne reformovať školstvo

Momentálne na Slovensku prebieha obsahová reforma školstva a prepisujú sa štátne vzdelávacie programy. **Ministerstvo školstva sa netají tým, že inšpiráciu k tejto reforme čerpá aj z fínskeho školstva. Toto školstvo predstavuje výkladnú skriňu progresívneho smeru vzdelávania.**

V našej novej publikácii **Fínsky sen: ako sa poučiť z fínskych chýb a skutočne reformovať školstvo** upozorňujeme na často zjednodušujúcu interpretáciu úspechov fínskeho školstva, na klesajúci trend výsledkov fínskych žiakov a na mnohé ďalšie problémy, ktoré sa vo fínskom vzdelávaní objavujú.

Tento vývoj vo Fínsku by mal byť varovaním pred tým, aby sme v slovenskom školstve „vsadili všetko na jednu kartu“. Ministerstvo školstva by malo **upustiť od tradičného centralizovaného zmýšľania „jedno štátne kurikulum pre všetkých“**, ktoré vedie k monokultúre vo vzdelávaní. **A otvoriť vzdelávanie variabilite a inováciám**, ktoré môžu vznikáť na decentralizovanej úrovni samospráv, škôl, súkromných zriaďovateľov a učiteľov.

Publikáciu si vo formáte PDF môžete prečítať a lebo voľne [stiahnuť na našom webe TU](#).

Dáta v globálnom zdravotníctve

Slovo „dáta“ sa stalo akousi magickou formulkou. V skutočnosti sa však za týmto pojmom skrýva obrovské množstvo komplexných procesov a metodologických rozhodnutí, ktoré ovplyvňujú nielen to, aké informácie máme k dispozícii, ale aj ich konkrétnu formu a možnosti ich ďalšieho využitia.

Zdravotníctvo v tomto smere nie je výnimkou – dokonca možno tvrdiť, že úloha dát v tejto oblasti je jednou z najviac diskutovaných. Zároveň sa však oblasť zdravotníctva potýka v súvislosti s dátami so špecifickými výzvami. Tento text stručne popisuje rolu dát v globálnom zdravotníctve, hlavné výzvy, ktoré v tejto sfére existujú – zhrnuli sme ich do štyroch skupín:

- Heterogénne dáta
- Ľudský faktor
- Nedostatok ľudského kapitálu
- Regulačné požiadavky

A v neposlednom rade publikácia predstavuje praktiky, ktoré majú potenciál viesť k zlepšeniu situácie s dátami.

V publikácii INESS na tému - **Dáta v globálnom zdravotníctve** prinášame stručné zhrnutie odpovedí na globálnu otázku: „Kde vznikajú problémy s dátami v zdravotníctve?“ a „Ako tieto problémy zlepšiť?“. Publikáciu si môžete voľne [stiahnuť tu](#).

Podujatia

Ekonomické reči #21: Kto nás ošetrí?

V poradí už **21. Ekonomické reči** sme po dvojročnej covidovej pauze s veľkou radosťou otvorili 29. júna 2022 o 19:00 tradične v Kafe Scherz v Bratislave. Témou bolo zdravotníctvo a otázka: **Kto nás ošetrí?**

Diskutovali **Martin Vlachynský** z INESS a **Tomáš Szalay**, lekár a riaditeľ Odboru zdravotníctva Bratislavského samosprávneho kraja. Martin Vlachynský na úvod predstavil hlavné body svojej nedávno zverejnenej publikácie **Chýbajúci zdravotníci: 21 zlepšení**. Kroky, ktoré nám môžu **pomôcť riešiť situáciu so stále väčším nedostatkom zdravotného personálu**.

Spolu s Tomášom Szalayom potom rozoberali konkrétne možnosti ako napríklad **uľahčenie vstupu zahraničných lekárov** do slovenského zdravotného systému, **rozširovanie kompetencií** zdravotníckych pozícií s možnosťou **postupného zvyšovania kvalifikácie** či **zapojenie rodinných príslušníkov** do procesu liečby pacienta. Tomáš Szalay pretkával diskusiu mnohými anekdotickými príkladmi z praxe pri ktorých síce niekedy zostával rozum stáť, no s odhodlanosťou jemu vlastnou spoločne s Martinom dokázali do celej témy vniesť aj nádej, že nie je všetko stratené a realizovateľné zlepšenia sú na dosah.

Ďakujeme všetkým za hojnú účasť a živú diskusiu a tešíme sa na vás nabudúce!

Ekonomické reči sú pravidelné diskusné večery, organizované INESS. Sledujte náš [web](#), [facebook](#) či [instagram](#) pre informácie o ďalších podujatiach.

Seminár pre novinárov: Hazardné hry - stolček prestri sa

Dňa 30.6. 2022 zorganizoval INESS seminár pre novinárov pri príležitosti predstavenia novej publikácie **Hazardné hry: Stolček prestri sa**.

Radovan Ďurana novinárom predstavoval problematiku a hlavné zistenia analýzy hazardu a jeho zdaňovania. Cieľom seminára, rovnako ako publikácie samotnej, bolo širokej aj odbornej verejnosti vysvetliť, čo všetko je považované za hazard (vrátane športky, tomboly, či stávk na víťazstvo v prezidentských voľbách). Poukázať na fakt, že za hazardné hry sú považované aj aktivity, pri ktorých nemusí mať človek „jednu nohu v kriminále“ a zadlžiť celú rodinu až po vnúčatá.

Ďalej upozorňujeme na nezamyšľané dôsledky, ktoré naivné zvyšovanie daňového zaťaženia môže spôsobiť. V dnešnom online svete napríklad trvá výroba jazykovej mutácie úspešnej stránky niekoľko dní, a presun peňazí hráčov do zahraničia niekoľko minút. Štát, ktorý to preženie so sadzbami nielenže vyberie menej, ale zmenší sa aj jeho schopnosť čeliť negatívnym externalitám vyplývajúcich z rizikového hrania.

Video-záznam novinárskeho seminára [nájdete tu](#).

Viac o publikácii sa dočítate [na strane 13](#).

Seminár pre novinárov: Fínske školstvo bez pozlátka

Vo štvrtok, 16.6.2022 sa v priestoroch INESS konal seminár pre novinárov k aktuálne diskutovanej obsahovej reforme školstva na Slovensku.

Róbert Chovanculiak novinárom predstavil svoju novú publikáciu **Fínsky sen: ako sa poučiť z fínskych chýb a skutočne reformovať školstvo**, v ktorej upozorňuje na často zjednodušujúcu interpretáciu úspechov fínskeho školstva, na klesajúci trend výsledkov fínskych žiakov a na mnohé ďalšie problémy, ktoré sa vo fínskom vzdelávaní objavujú. Počas seminára vysvetľoval, že tento vývoj vo Fínsku by mal byť varovaním pred tým, aby sme v slovenskom školstve „vsadili všetko na jednu kartu“.

Viac o publikácii sa dočítate [na strane 14](#).

UTXO.22 - Otvorená komunitní kryptoměnová konference

Analytik INESS **Róbert Chovanculiak** sa zúčastnil 4. - 5. júna v Prahe **UTXO.22 - Otvorená komunitní kryptoměnová konference**.

Na konferencii prezentoval výskum za svojou knihou Pokrok bez povolenia. Konkrétne ukázal ako internetové technológie v podobe zdieľanej ekonomiky a crowdfundingu dokážu pomôcť riešiť mnohé problémy, ktoré v minulosti monopolne riešil štát.

Stretnutie s vedúcimi pracovníkmi členov zväzu v Agroinštitúte Nitra

Zväz pestovateľov a spracovateľov kukurice zorganizoval 15.6. 2022 stretnutie s vedúcimi pracovníkmi členov zväzu v Agroinštitúte Nitra. Hlavnou témou konferencie bolo pestovanie a spracovanie kukurice v podmienkach zvýšených nákladov na energie (plyn, elektrická energia) a v zmenených klimatických podmienok. **Radovan Ďurana** na stretnutí vystúpil s prednáškou popisujúcou súčasné obmedzenia na trhu s plynom a výhľadky budúceho cenového vývoja.

Ekonkvíz: Učiteľská súťaž má svojich víťazov

Od 9. do 30. júna sa mohli učitelia stredných škôl zapojiť do súťaže **Ekonkvízu**. Podmienku zapojiť do kvízu aspoň 30 študentov splnilo 16 učiteľov z 15 stredných škôl a my dnes poznáme víťazov súťaže.

Spomedzi 16 učiteľov sme žrebovali troch, ktorí okrem medaily za účasť získali 3 ceny: motivačný príspevok vo výške **100 €, 150 € a 250 €**.

Záznam zo žrebovania učiteľskej súťaže [nájdete tu](#).

Do súťaže sa prihlásilo **37 učiteľov**. Podmienku súťaže, **zapojiť aspoň 30 študentov**, splnilo **16 učiteľov** z 15 stredných škôl.

Najviac študentov, 78, zapojila do súťaže Adriana Blahová na Strednej odbornej škole obchodu a služieb v Trenčíne. Najviac študentov vyplnilo kvíz na Obchodnej akadémii v Trnave – spolu až 105.

Celkovo bolo do hodnotenia súťaže zahrnutých **890 vyplnených kvízov**. Priemerná doba na vyplnenie kvízu bola 12 min (limit kvízu je nastavený na 30 minút).

Priemerná úspešnosť bola 44,7 %. Najvyššie dosiahnuté skóre študenta bolo 95 %. Najvyššiu úspešnosť dosiahli študenti Zuzany Schatzovej na Obchodnej akadémii v Trnave a študenti Michala Ješša z Gymnázia Grösslingova v Bratislave, zhodne 65 %.

Gratulujeme víťazom:

3. cena: Eva Želikovská, Stredná odborná škola ekonomická, Spišská Nová Ves - motivačný príspevok 100 €

2. cena: Jana Rosiarová Hlásková, Stredná odborná škola, Tisovec - motivačný príspevok 150 €

1. cena: Adriana Blahová, Stredná odborná škola obchodu a služieb, Trenčín - motivačný príspevok 250 €

Rovnako **dĎakujeme za účasť všetkým** učiteľom a študentom, veríme že Ekonkvíz prispel do motivácie rozširovať svoje ekonomické znalosti.

S ďalším kolom **súťaže pre študentov** budeme pokračovať už **na jeseň 2022**. Tešíme sa na Vás!

Ekonkvíz je voľne dostupný ekonomický kvíz pre každého, kto si chce v 20 otázkach overiť svoje vedomosti z ekonómie. Ekonkvíz spustil INESS v spolupráci s litovským think tankom LFMI, za finančnej podpory Erasmus+.

Pod'ťe sa otestovať aj Vy! Kvíz nájdete na webovej stránke: <https://kviz.ekonportal.sk/>

29:55

1 / 20

Ako sa nazýva rast všetkých cien v ekonomike?

Outflácia

Deflácia

Degradácia

Inflácia

Vlogy a podcasty

INESS na DNES #78: Ako na dáta v zdravotníctve

Dáta sú bezkonkurenčný nástroj. No ani tie samé od seba nedokážu zázraky. Čo všetko nám dáta dokážu zabezpečiť, ale najmä aké výzvy pred nami stoja, aby sme ich mohli naozaj využiť – špeciálne v kontexte zdravotníctva? O tom, že v nemocniciach býva až 97 % zozbieraných dát nevyužitých, že regulácie zaostávajú za inováciami, či o tom, že aj zdravotníci potrebujú poznať význam nimi zbieraných dát. O týchto a ďalších výzvach, ale hlavne o tom, kde sú možnosti ako prácu s dátami zlepšiť, hovoríme v #INESSnaDNES s Matejom Bárdom. Publikáciu **Dáta v globálnom zdravotníctve** nájdete tu.

INESS do UCHA #12: Pokrok, ktorý si zaslúži povolenie

Za konopné mastičky 15 rokov väzenia a prepadnutie majetku. V aktuálnom #INESSdoUCHA nebudeme hodnotiť absurdne vysoký trest pre pána Šipoša, ale chceme sústrediť pozornosť inam. Tie mastičky, zdá sa, totiž mnohým mohli pomôcť spôsobom, ku ktorému neexistuje alternatíva dnes schválených liekov. Komentár Mateja Bárta o tom, prečo došlo k stigmatizácii psychedelík, prečo je už dnes neopodstatnená a prečo by sme mali výskum a inovácie v tejto oblasti podporovať.

INESS do UCHA #11: Jedna nabíjačka vládne všetkým

EÚ nedávno prijala smernicu, ktorou donúti výrobcov elektroniky používať jednotnú koncovku pre nabíjačky - USB typu C. Hurá, už žiadnych tristo káblov v zásuvkách? Tešiť sa je príliš krátkozraké. Vypočujte si #INESSdoUCHA od Martina Vlachynského, kde hovorí o tom, prečo je to nielen zbytočné a drahé, ale aj škodlivé - krehký ekosystém inovácií dostane poriadnu facku.

INESS do UCHA #10: Prietokový sociálny ohrievač

Z nového „inflačno-rodinného“ balíčka najviac dostane stredná trieda, najmenej chudobní. Sociálny systém je totiž v skutočnosti neefektívny sociálny prietokový ohrievač, ktorý navyše vždy zaznamenáva aj nejaké tie „prirodzené straty“. No najhoršie na ňom je, že keďže platí, že majú dostať všetci všetko, tí, ktorí to naozaj potrebujú, nemajú šancu dostať dosť. O tom, čo dvojnásobne parlamentom schválený „prorodinný“ balíček znamená, hovorí vo svojom komentári a najnovšom #INESSdoUCHA Martin Vlachynský.

Cena štátu

Už od roku 2006 vám prinášame projekt **Cena štátu**, ktorého cieľom je priblížiť verejnosti jednoduchou formou zložité a komplexné údaje z prostredia verejných financií. Veríme, že aj vďaka nemu prispejeme k znižovaniu tzv. fiškálnej negramotnosti, aby občania - voliči rozumeli proporciám a dopadom politických návrhov na ich blahobyť aj peňaženku.

Aj na týchto miestach vám prinášame novinky zo sveta verejných výdavkov - ktorého ilustračnou vlajkovou loďou je plagát **Vesmír verejných výdavkov**, ktorý aktualizujeme ku každému roku.

Aký je podiel spoločností na zaplatenej firemnej dani?

Údaje IFP ukazujú, že 10 najvýznamnejších subjektov (z 300-tisíc) tvorí približne 16 % firemnej dane. 800 najväčších už platí skoro polovicu. Príjem štátu z firemnej dani dosiahol 3,2 mld.

INESS publikácie

V publikácii **Hazardné hry: stolček prestri sa** upozorňujeme na nezamyšľané dôsledky, ktoré naivné zvyšovanie daňového zaťaženia môže spôsobiť. Hoci v zákone o hazardných hrách sa hovorí o tom, kam by mali prostriedky z tohto odvodu potiecť, toto určenie je len všeobecné a vlastne ani nedáva zmysel.

Slovo „dáta“ sa stalo akousi magicou formulkou. No ani tie samé od seba nedokážu zázraky. Publikácia **Dáta v globálnom zdravotníctve** stručne popisuje rolu dát (nielen) v globálnom zdravotníctve, hlavné výzvy, ktoré v tejto sfére existujú, a v neposlednom rade aj praktiky, ktoré majú potenciál viesť k zlepšeniu situácie s dátami.

Mzdy učiteľov sú témou každý rok. Tentokrát je to však iné. Okrem interných argumentov o stave školstva hrá dôležitú rolu aj externý vývoj - inflácia a deficit verejných financií. Ako sa v tomto stave postaviť k zvyšovaniu miezd učiteľov popisujeme v publikácii **S triezvou hlavou o mzdách učiteľov**.

Publikácia INESS pod názvom **Chýbajúci zdravotníci: 21 zlepšení** prináša sumarizáciu súčasného stavu, ako aj zamyslenie nad obsahu pojmu „nedostatok“. Hlavnou časťou je však 21 konkrétnych návrhov na zlepšenie. Sú rozdelené do dvoch skupín. Intenzívne a Extenzívne.

V našej novej publikácii **Fínsky sen: ako sa poučiť z fínskych chýb a skutočne reformovať školstvo** upozorňujeme na často zjednodušujúcu interpretáciu úspechov fínskeho školstva, na klesajúci trend výsledkov fínskych žiakov a na mnohé ďalšie problémy, ktoré sa vo fínskom vzdelávaní objavujú.

EK predložila návrh smernice s cieľom reformovať zdaňovanie energetických výrobkov a riešiť tak environmentálnu otázku. Ak ale zohľadníme všetky platby motoristov, tak len 1/3 spotrebnej dane sa používa na financovanie ciest. Takmer 2/3 spotrebnej dane teda už dnes môžeme považovať za daň, ktorá spĺňa všetky znaky environmentálnej dane.

INESS knihy

Kniha **Zlé peniaze** od Juraja Karpiša hľadá príčiny a opisuje priebeh krízy. Je písaná pre verejnosť s cieľom vysvetliť krízové ekonomické javy alternatívnym spôsobom. Súčasťou „sprievodcu krízou“ je popis dosahov krízy na životy bežných ľudí a príklady, ako sa s nimi dá vyrovnáť. Tento bestseller si môžete zakúpiť cez stránku zlepeniaze.eu, prípadne vo vašom kníhkupectve.

Cesta proti proudu. Rozhovor dvoch odborníkov, profesora Josefa Šímy a Moniky Rybové, kteří mají rádi svoji práci a nebojí se říci, co si myslí. Oba aktéři vám ukáží, že nejen jejich obory, ale i jejich poznatky mají mnoho společného. Dobrý ekonom nemůže správně rozhodovat bez znalosti historie, historik je bez znalosti toho, jak fungují ekonomické vztahy, poloslepý. Povídání o zásadách zdravého ekonomicko-spoločenského prístupu Rakouské školy.

Kniha **Pokrok bez povolenia** od Róberta Chovanculiaka je kompletný sprievodca svetom, kde Airbnb oživuje mŕtvu kapitál a konkuruje štátu v tvorbe regulácií, kde Kickstarter nahrádza vyberanie daní a pomáha financovať verejné služby a kde Bitcoin umožňuje budovať paralelnú spoločnosť, v ktorej neexistujú „vedúci“ a všetci máme kľúče od miešačky.

pokrokbezpovolenia.sk

INESS spojil 10 autorov zo Slovenska a Česka, aby poskytli svoj pohľad na zaujímavé ekonomické a spoločenské aspekty krízy spojené s pandemiou koronavírusu. V knihe **Dedičstvo koronakrízy** sa napríklad dozvieme, ako zlepšiť proces schvaľovania liekov, krotiť domýšľavých expertov, lepšie nakupovať vakcíny, vytvárať paralelné spoločenstvá, pracovať cez internet, využívať trh a podnikateľov v boji s vírusom, alebo nezneužívať centrálnu banku.

Všetky publikácie a Policy Notes si môžete zdarma stiahnuť na stránke iness.sk v sekcii Publikácie.

Knihy je možné zakúpiť osobne v kancelárii INESS (okrem e-kníf) alebo na dobierku objednávkou cez sekcii Knihy na stránke iness.sk.